

”Vaikuttava kuvaus siitä, miten
pahuuden kierre on katkaistavissa”

– HANNA NOHYNEK

RAUHAN-
NOBELISTI
2018

NAISTEN VOIMA

LÄÄKÄRI TOIVON JA
PARANNUKSEN LÄHETILÄÄNÄ

DENIS MUKWEGE

Tammi

DENIS MUKWEGE

NAISTEN VOIMA

LÄÄKÄRI TOIVON JA
PARANNUKSEN LÄHETILÄÄNÄ

Suomentanut Tero Valkonen

tammi

80 VUOTTA

HELSINKI

Useimpien potilaideni nimet on muutettu, poikkeuksina vain ne, jotka ovat luopuneet oikeudesta nimettömyyteen tai jotka mainitaan julkisesti toimiviksi aktivisteiksi.

Englanninkielinen alkuteos:

The Power of Women. A Doctor's Journey of Hope and Healing.

© Denis Mukwege, 2021

International Rights Management: Susanna Lea Associates

Suomen Kulttuurirahasto on tukenut teoksen suomennostyötä.

Suomenkielinen laitos © Tero Valkonen ja Tammi, 2023

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

ISBN 978-952-04-5151-6

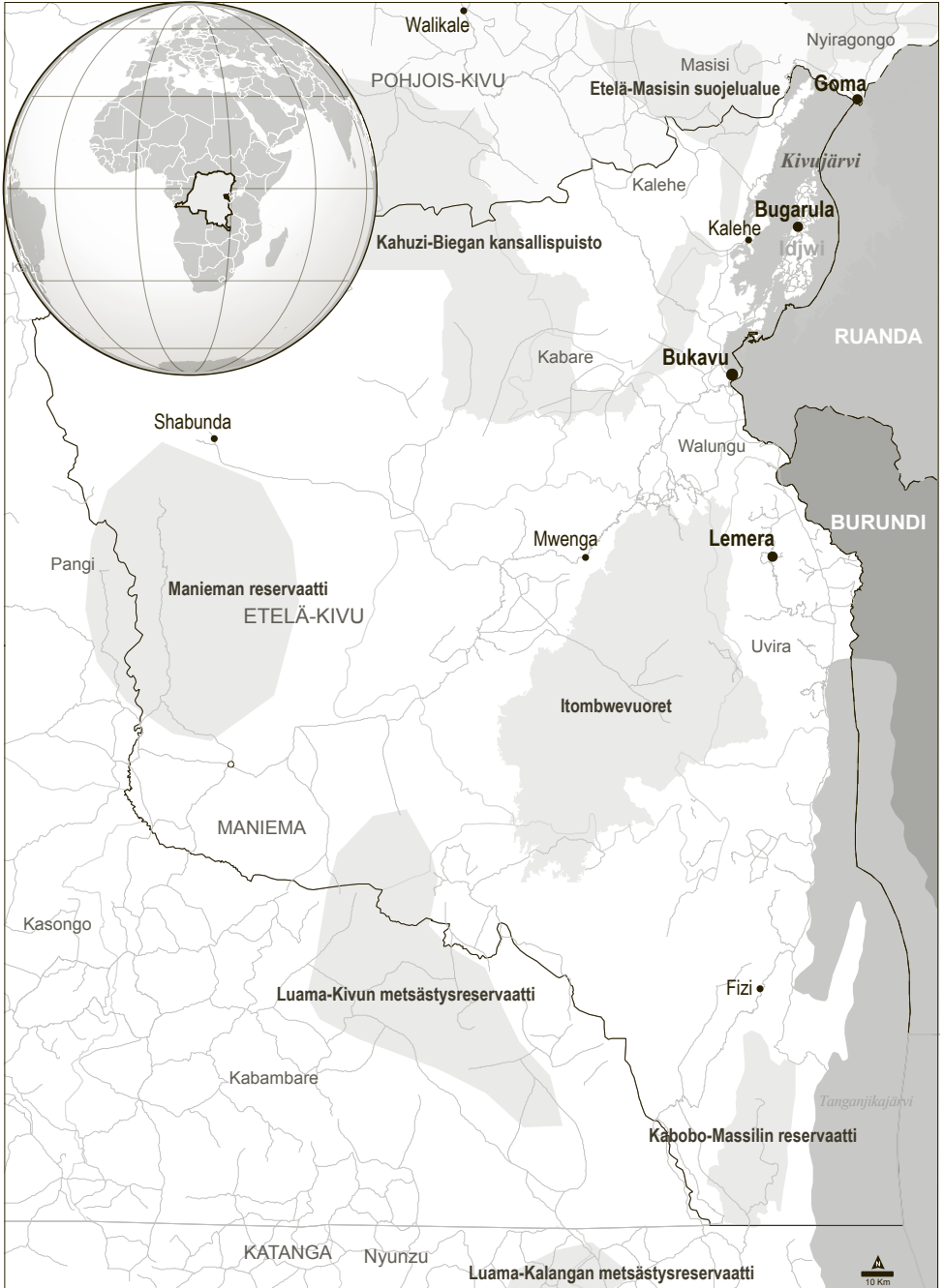
Painettu EU:ssa

Äidilleni, vaimolleni, tyttärilleni ja sisarilleni.

Kaikille seksuaalisen väkivallan uhreille.

SISÄLLYS

<i>Kartta</i>	9
<i>Esipuhe</i>	11
1. Äidin rohkeus	19
2. Naisten terveyskriisi	42
3. Kriisi ja sinnikkyys	64
4. Kipu ja voima	95
5. Mies puhuu	123
6. Hiljaisuuden murtaminen	150
7. Taistelua oikeudenmukaisuuden puolesta	179
8. Tunnustaminen ja muistaminen	213
9. Miehet ja maskuliinisuus	238
10. Johtajuus	263
<i>Lopuksi</i>	291
<i>Kiitokset</i>	307
<i>Viitteet</i>	309
<i>Hakemisto</i>	318

ESIPUHE

Ei ole tavallista, että mies lähtee kamppailemaan naisten oikeuksien puolesta. Tiedän sen oikein hyvin. Olen aistunut sen sosiaalisissa tilaisuuksissa, keskusteluissa ystävien kanssa ja toisinaan myös ammatillisissa kohtaamisissa. Olen pannut merkille ymmärtämättömät katseet ja kysyvät ilmeet. Aika ajoin törmään jopa vihamielisyyteen, avoimeen tai hienovaraiseen. Joidenkin mielestä valintani ovat epäilyttäviä tai peräti uhkaavia.

Muistan urani alkupuolen päivälliset sekä Kongossa että Euroopassa, hetket jolloin tuli minun vuoroni puhua työstäni. Selitin olevani gynekologi, jonka johtamassa sairaalassa keskitytään hoitamaan raiskauksien aiheuttamia vaurioita. Ja kamppailevani naisten oikeuksien puolesta. Puheenvuoron päätyttyä pöytään lankesi hiljaisuus, tai sitten joku esitti kohteliaan jatkokysymyksen, jonka jälkeen hän vaihtoi puheenaihetta.

Kiusaantuneisuuden keskellä aistin muissa päivällisvieraisissa myötätuntoa: kuvittelin heidän ajattelevan, että onpa karmeaa työtä ja siinä on varmaan mies, joka todella kamppailee identiteettinsä kanssa. Ennen pitkää päädyin painottamaan, että elin myös onnellisessa avioliitossa ja minulla oli lapsia, ikään kuin se synnyttäisi ”normaalimman” tai helpommin lähestyttävän vaikutelman.

Päivällisten jälkeen makasin kotona tai hotellihuoneen vuoteella harmitellen, että olin tuntenut tarvetta oikeuttaa tekemiseni. Tämän tunnistaa jokainen, joka on tuntenut ettei ”kuulu joukkoon” omaan taustaan, identiteettiin tai kokemukseen perustuvista syistä.

Joskus palaute oli suoraviivaisempaa. Muistan kun keskustelin vanhan ystävän kanssa, entisen luokkatoverin josta oli tullut poliitikko kotimaakunnassani. Muistan hänen sanansa vielä kaikkien näiden vuosien jälkeen. ”Minusta tuntuu että kun aloit työskennellä seksuaalisen väkivallan parissa, ryhdyit myös ajattelemaan kuin nainen”, hän tokaisi kerran. Sehän oli kohteliaisuus, mutta ei sitä sel-laiseksi ollut tarkoitettu.

Muistan helpotuksen ja samastumisen tunteen, jota koin tutustuessani Stephen Lewisin kirjoituksiin ja työhön; hän on kanadalainen diplomaatti ja aktivisti, joka on väsymättä kamppailut Afrikan AIDS/HIV-uhrien puolesta ja ylipäänsä ajanut naisten oikeuksia. Stephen sai minut tajuamaan, että on muitakin laillani ajattelevia miehiä. Nykyään hän on hyvä ystäväni.

Joku saattaa kuvitella, ettei minun enää tarvitse selitellä valintojani, koska olen hoitanut seksuaalisen väkivallan uhreja jo kaksi vuosikymmentä, mutta asia ei suinkaan ole niin. Eivätkä miehet ole ainoita, joiden on vaikea ymmärtää tätä.

Olin vuosia sitten erään YK:n johtohenkilön kanssa kokouksessa New Yorkissa. Kyseinen nainen suostui vastaanottamaan minut ja joukon muita aktivisteja, jotka pyrkivät edistämään naisten oikeuksia ja konfliktien ratkomista kotimaassani Kongon demokraattisessa tasavallassa. Nousimme rakennuksen ylimpiin kerroksiin, ja meidät ohjattiin hänen toimistoonsa, jossa oli suuri neuvottelupöytä sekä huikeat näkymät East Riverin yli aina Queensiin ja Brooklynin asti.

Kysymysten aggressiivinen sävy yllätti. ”Miksi sinä puhut täällä Kongon naisten oikeuksista sen sijaan, että siitä puhuisivat Kongon naiset itse?” emäntämme kivahti minulle pöytänsä äärestä. ”Eivätkö he voi puhua puolestaan?”

Olin saapunut pyytämään YK:lta tukea nimenomaan sille, että Kongon naisten äänet saataisiin paremmin kuuluviin. Sairaalani ja säätiöni ovat auttaneet selviytyjiä löytämään yhteisöllisyydestä voimaa sekä opettaneet yksittäisille ihmisille julkisiin esiintymisiin ja asioiden edistämiseen liittyviä taitoja. Monia näistä innostavista naisista esitellään tässä kirjassa.

YK:n edustajalla oli varmasti jonkun mielestä täysi oikeus suhtautua varauksella mieheen, joka pyrki saamaan itselleen sanansijaa naisten asiassa. Tämä ilmiö on todella olemassa, ja olen myös valmis keskustelemaan siitä.

Aina kun minulle on esitetty kysymyksiä päivällisillä tai vaikka YK:n tiloissa, olen nojannut ajatteluni peruseriaatteisiin. Minä puolustan naisia, koska he ovat vertaisiani, naisten oikeudet ovat ihmis-oikeuksia ja toisten kokema väkivalta raivostuttaa minua. Meidän täytyy taistella yhdessä naisten puolesta.

Tehtäväni on aina ollut voimistaa niiden ääntä, jotka on marginalisoitu siten etteivät he itse pääse puhumaan. Seison heidän rinnallaan, en koskaan edessä.

Kuten saat huomata, minusta on tullut feministi ja aktivisti monella tapaa sattumalta. Elämäntaipaleeni ei ole edennyt mitenkään suunnitelmallisesti. Pyrin kyllä itse aikoinaan lääkäriksi, mikä jo sinänsä oli melkoista kunnianhimoa lapselta, joka syntyi hökkelissä Belgian Kongossa. Elämäni ovat kuitenkin muovanneet tapahtumat, joita en ole itse voinut hallita, ennen muuta vuonna 1996 alkanee sodat, jotka ovat koetelleet Kongoa ja varsinkin sen naisia samalla kun muu maailma on lähinnä katsellut sivusta.

Olosuhteet pakottivat minut erikoistumaan raiskausvaurioihin. Tapaamieni ja hoitamieni potilaiden kertomukset ajoivat minut liittymään paljon laajempaan taisteluun naisten kokemaa epäoikeudenmukaisuutta ja julmuutta vastaan. Ruohonjuuritason toimintani saama huomio johti siihen, että pääsen puhuttelemaan sinua näillä sivuilla.

Elämäni kiinnittyi lujasti sotien koettelemaan kotimaahani. Kongon myrskyisä, hyväksikäytön ja yhteenottojen täyteinen historia suorastaan huutaa laajempaa ymmärrystä. Viimeiset 25 vuotta kestänyt levottomuus, toisen maailmansodan jälkeisistä konflikteista suurin, yli viisi miljoonaa kuollutta tai kadonnutta tuottanut kaaos, on saanut jatkua muodossa tai toisessa vuodesta 1996 lähtien. Kirjoitan Kongon tragediasta siinä toivossa, että lännen ja muidenkin alueiden poliitikot huomioisivat sen, lähtisivät tavoittelemaan rauhaa

ja oikeutta, jota Kongon kansa niin kipeästi tahtoo. En kuitenkaan ole kirjoittanut omaelämäkertaa enkä varsinkaan teosta, joka pyrkisi selittämään Kongon sodat kokonaisuudessaan.

Teokseni on kunnianosoitus kaikkien naisten voimalle ja erityisesti niille naisille, jotka ovat kasvattaneet, opettaneet ja innoittaneet minua. Kuten ensimmäisestä luvusta voi lukea, aloitan alusta, naisesta joka kohtasi vaaroja ja epävarmuutta voidakseen synnyttää minut – ja joutui vain päiviä myöhemmin pelastamaan lapsensa sairauden kourista. Äiti osoitti syntymäni hetkellä samaa sitkeyttä ja urheutta, joista minä ja sisareni pääsimme osallisiksi kiitos hänen elämänmittaisen sitoutumisensa. Kun minusta kasvoi nuori mies, juuri hän muokkasi osaltaan ajatusmaailmani, kannusti minua turvautuen joskus jopa äidilliseen manipulaatioon, jotta lähtisin tavoittelemaan unelmiani ja pyrkisin lääkäriksi. Hän oli ensimmäinen sankarini.

Äitini ohella näillä sivuilla kuvataan monia muita, jotka ovat koskettaneet minua urheudellaan ja ystävällisyydellään, sitkeydellään ja tarmollaan. He ovat aktivisteja, juristeja ja tutkijoita, mutta he ovat myös potilaitani ja seksuaalisesta väkivallasta selvinneitä, joita olen kohdannut työskennellessäni vuosikausia Kongossa sekä matkustaessani esimerkiksi Koreassa, Kosovossa, Irakissa, Kolumbiassa ja Yhdysvalloissa.

Lähtökohta saattaa vaikuttaa ankealta, sillä monet kirjan naisista ovat joutuneet elämään väkivallan varjostamaa elämää, kuten minäkin. Mutta jokainen näistä naisista on itsessään valo ja inspiraation lähde, mikä osoittaa että ihmisyyden parhaat puolet – vaistomainen taipumus rakastaa, antaa omastaan, suojella toisia – voivat näyttää voimansa myös mitä karmeimmissa olosuhteissa. Olen itse jaksanut juuri heidän ansiostaan. Heidän ansiostaan en ole menettänyt uskoani enkä mielenterveyttäni silloinkaan, kun työ karmeuden seurausten parissa on tuntunut sietämättömältä.

Sanavalinnoista hieman. Kysymys ei ole yksinkertainen, sillä sanat, joilla kuvaamme seksuaalista väkivaltaa kokeneita henkilöitä, ovat merkityksellisiä mutta aina vajavaisia. Saat huomata, että kuvaan monia kirjan naisia sanoilla potilas, uhri ja selviytyjä.

Potilas on sanoista neutraalein ja edellyttää vähiten selittämistä. Jokainen hoitamani henkilö on potilas.

Uhri on käsitteenä hankalampi, sillä se yhdistetään heikkouteen ja tuottaa usein sääliä. Se saattaa synnyttää vaikutelman passiivisesta tai voimattomasta henkilöstä.

Selviytyjästä on tullut suosittu sana, jolla kuvataan ketä tahansa seksuaalista väkivaltaa kokenutta henkilöä. Käsite on aktiivisempi, tarmokkaampi ja dynaamisempi. Joidenkin feministikirjoittajien mukaan myös tämä sana on ongelmallinen, sillä heidän mielestään raiskaus rinnastetaan siinä traumaattiseen ja koko elämän muuttavaan tapahtumaan, kuten esimerkiksi murhayritykseen tai lento-onnettomuuteen. Lisäksi se saattaa voimistaa odotuksia, että nainen on päässyt yli kokemuksesta ja vammoistaan, vaikka hänestä itseltään ei välttämättä tunnu siltä.

Pyrin kiinnittämään huomiota näiden sanojen käyttöön ja valitsen kussakin tapauksessa sen, joka tuntuu asianmukaisimmalta. Monet potilaat tulevat luokseni uhreina, juuri siten he itsensä mieltävät. He ovat joutuneet kaikkein vakavalaatuisimman seksuaalisen hyökkäyksen kohteeksi, ja usein siihen on liittynyt myös murhayritys. Alkuun juuri uhri tuntuu täsmällisimmältä sanalta, kun kuvataan naisia, joita on hakattu, joukkoraiskattu, ammuttu, kaltoinkohdeltu tai näännytetty.

Me kuitenkin pyrimme tekemään heistä selviytyjiä sanan täsmällisimmässä merkityksessä, heidän omia voimavarojaan vahvistamalla. Haluamme synnyttää heissä tunteen, että he ovat jättäneet koettelemukset taakseen. Heidän kimppuunsa käyneet ovat mahdollisesti pyrkineet riistämään heiltä hengen tai tuhoamaan heidän ihmisarvonsa, mutta me teemme kaiken voitavamme sen eteen, että he toipuisivat sekä ruumiillisesti että henkisesti. Mikäli nainen saapuu luoksemme tuntien itsensä uhriksi, me haluamme että hän poistuu itsevarmana kuin selviytyjä. Juuri tämä prosessi on työskentelyn keskiössä Panzi-sairaalassa, jonka perustin vuonna 1999.

Olen keskustellut selviytyjien kanssa vuosikautia. He ovat osoittaneet suurta luottamusta paljastamalla intiimejä yksityiskohtia

kokemuksistaan, tunteistaan, peloistaan ja toiveistaan. Työ on usein ollut ahdistavaa, mutta aktivismiani innoittaa usko, että koettelemuksista voi seurata jotakin myönteistä ja että voin omalta osaltani tehdä maailmasta naisille turvallisemman auttamalla heitä selviytymään.

Kirjan myöhemmät luvut kuvaavat, miten naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan voi kamppailla, ja tässä nojaan kokemuksiini konfliktialueella työskennelleenä lääkärinä samoin kuin aktivistina, joka on matkustellut ympäri maailmaa päästäkseen kuuntelemaan naisia. Kongoa kutsutaan toisinaan yhä maailman raiskauspääkaupungiksi, ja kannustan lukijaa mieltämään sen globaalin seksuaalisen väkivallan ääripääksi. Pohjimmiltaan kyseessä on kuitenkin ongelma, johon törmätään kaikkialla maailmassa: kotona ja töissä, taistelukentillä ja julkisilla paikoilla.

Kokemus on opettanut minulle, että seksuaalisen väkivallan pohjimmaisat syyt, samoin kuin sen seuraukset, ovat kaikkialla samat. Toisin sanoen rotuun, kansallisuuteen, kieleen tai kulttuuriin liittyvät erot merkitsevät paljon vähemmän kuin kaikki se, mikä meitä yhdistää.

Seksuaalisen väkivallan vastainen kamppailu voi alkaa, kun naiset ja miehet lakkaavat vaikenemasta. YK:n tasa-arvojärjestö UN Womenin mukaan joka kolmas maailman nainen on jossain elämänsä vaiheessa kokenut joko ruumiillista tai seksuaalista väkivaltaa. Yhdysvaltain tautikeskuksen mukaan lähes joka viides amerikkalaisnainen on elämänsä aikana joko raiskattu tai joutunut raiskausyrityksen kohteeksi. Ongelmaa vastaan ei voi kamppailla ennen kuin julkisesti myönnämme sen mittakaavan.

Kaikeksi onneksi yhä useammat naiset murtavat asiaan liittyvän hiljaisuuden, mistä saamme kiittää feministiryhmien vuosikymmeniä jatkunutta työtä ja viime aikoina myös urauurtavaa #MeToo-liikettä.

Oikeuslaitos kuitenkin tuottaa monille pettymyksen. Kun ottaa huomioon, miten hämmästyttävän harvoin raiskaussyytteet menevät läpi niissäkin maissa, joiden oikeusjärjestelmä on asiallisesti rahoitettu ja korruptoitumaton, voidaan sanoa että raiskaus on tosiasiasa dekriminalisoitu kautta maailman. Konfliktialueilla sotilaat käyttävät

raiskausta tietoisesti aseena, ja siellä heidän tarvitsee entistä vähemmän pelätä vankilaa.

Kehitystä on toki tapahtunut, mutta ensisijaisesti paperilla: valtiot ovat tiukentaneet lakejaan, kansainvälisessä lainsäädännössä on kiinnitetty enemmän huomiota naisten suojelemiseen konflikteissa. Naisia kaikkialla maailmassa pelottaa yhä kertoa poliisille raiskauksesta, tai sitten he pitävät moista ajanhukkana. Käsittelen myös tapoja, joilla virkavalta ja lainsäätäjät voivat synnyttää naisissa luottamusta sekä ylipäänsä hillitä raiskaajia.

Teokseni käsittelee ensisijaisesti naisia, mutta sitä ei ole tarkoitettu pelkästään heille. Toivon hartaasti, että sitä lukevat kaikenlaiset ihmiset sivistääkseen itseään. Sukupuolten tasa-arvoon tähtäävä kamppailu kaipaa lisää osallistujia. Kun miehet ryhtyvät tukemaan sisariaan, tyttäriään, vaimojaan, äitejään, ystäviään ja kanssaihmissiään, heidän ei tulisi joutua pelkäämään, ettei heitä ymmärretä, tai tuntea tarvetta erikseen perustella tekojaan, niin kuin minä aikoinani.

Naiset eivät voi yksin ratkaista seksuaalisen väkivallan ongelmaa; myös miesten täytyy olla osa ratkaisua.

Miehillä on edelleen selvä poliittinen ylivalta kaikissa valtioissa, eikä ainoastaan presidentteinä, pääministereinä ja lakeja säätävien parlamenttien jäseninä. Heidän valtansa ulottuu myös uskonnollisten yhteisöjen huipulle sekä niihin yhteisötason järjestöihin, jotka vaikuttavat ihmisten käytökseen ja asenteisiin usein enemmän kuin etäiset valtionjohtajat.

Voidaksemme vähentää seksuaalista väkivaltaa me tarvitsemme toimintaa ja sitoutumista yhteiskunnan valtapiramidin kaikilla tasoilla, huipulta pohjalle saakka. Yhdessä kirjan loppupuolen luvussa, jossa tarkastellaan johtajien osuutta, painotetaan myönteisen maskuliinisuuden ja vanhemmuuden tärkeyttä. Esitän että meidän tulee kasvattaa poikia toisin, jottemme ylläpidä sukupuolten välisissä suhteissa sitä tuhoisaa kierrettä, joka tekee naisista toisen luokan kansalaisia.

Työni on pitkäjänteistä ja toisinaan turhauttavan hidasta. Lääkärinä voin tutkia potilaan, antaa diagnoosin ja pyrkiä sitten

ratkaisemaan ongelman joko hoidon tai kirurgian keinoin. Aktivistina minun on varsin vaikea muuttaa toisten ajattelua, asenteita ja käytöstä. Vastassa ei ole sairaus tai anatominen ongelma vaan joukko paljon uppiniskaisempia ilmiöitä, nimittäin sorto, tietämättömyys ja välinpitämättömyys.

Harvinaiset mutta innoittavat edistyksen hetket tuottavat tyydytystä. Ne ovat yli viisitoista vuotta kestäneen toimintamme aikana suuresti kasvattaneet yhteistä ymmärrystä seksuaalisen väkivallan luonteesta.

Toivon että teokseni osaltaan edistää kamppailua naisten oikeuksien puolesta, yhtä nykyhetken merkittävimmistä hankkeista. Voimme yhdessä tehdä 2000-luvusta tasa-arvoisemman, reilumman ja turvallisemman vuosisadan koko ihmiskunnalle.

1

ÄIDIN ROHKEUS

Äitiäni oli koeteltu jo kahdesti, mutta hän oli selvinnyt ja synnyttänyt molemmat isosiskoni. Kun supistukset käynnistyivät kolmannen kerran ja aiheuttajana olin minä, tunteukset olivat tuttuja mutta aivan yhtä pelottavia. Kun hän käveli ympäri kotiamme, synnytyksen kipu ja vaiheet tuntuivat noudattavan tuttua kaavaa, mutta lopputulos oli siitä huolimatta tuntematon. Voisiko julman välinpitämätön kohtalo suoda äidille vaikka virheasennosta johtuvan vaikean synnytyksen tai muita komplikaatioita, jotka minäkin myöhemmin opin tuntemaan?

Jos niin kävisi, toivoa ei juuri olisi. Äidillä oli apunaan vain naapurin nainen, joka saapui hänen luokseen lapsiveden mentyä. Sisareni oli lähetetty ystävien luokse. Isä oli poissa, koska opiskeli maakunnan etelälaidalla.

Naapuri toisteli tuen ja kannustuksen sanoja. Aina kun äiti lähti kävelemään, naapuri kulki yhtä jalkaa, ja kun äiti kävi makaamaan, naapuri kuivasi hänen otsaansa. Synnytyksen loppuvaihetta varten naapuri valmisteli partaterän, mutta lääketieteellistä asiantuntemusta hänellä ei ollut.

Elettiin vuotta 1955. Me asuimme aikakauden köyhille mustille tyyppillisessä talossa: ohuesta puusta ja tiilestä oli rakennettu jotakuinkin neliskulmainen kokonaisuus, jonka kattona oli metallilevyjä suojana Kongon ympärivuotiselta trooppiselta sateelta. Asumus oli mitä yksinkertaisin, ja sellaisia näkee yhä kaikkialla, missä perheiden täytyy yrittää suojautua vajavaisella varustuksella.

Yhden huoneen asumuksemme oli pystytetty kiireesti lähelle muita samanlaisia, joiden kongolaisperheet olivat saapuneet Bukavuun tavoittelemaan uutta elämää. Bukavu oli aikoinaan pieni kalastajakylä Kivujärven rannalla, mutta siitä oli sittemmin kasvanut silloisen Belgian Kongon siirtomaa-asema.

Bukavu on aivan Kongon itäosassa, itse valtio taas on yhtä suuri kuin Länsi-Eurooppa tai Mississippin itäpuolinen Yhdysvallat. Kongo sijaitsee heti päiväntasaajalta etelään, lähellä maailman keskipistettä ja Afrikan sydäntä, vaikka siltä siellä ei koskaan tunnu. Harva paikka on ollut yhtä kiehtova ja muuttunut yhtä synkkien fantasioiden kohteeksi mutta pysynyt samalla yhtä väärin ymmärrettynä ja laiminlyötynä.

Mitä äitini mahtoi ajatella, kun hänellä oli edessään synnytyksen sattumankauppa, kun hän meni kivusta kaksin kerroin tai makasi supistusten välissä niillä ohuilla, käsittelemätöntä puuvillaa täyteen ahdetuilla patjoilla, joilla me siihen aikaan nukuimme? Salliko hän itsensä ajatella omaa äitiään, joka menehtyi 23 vuotta aiemmin heti hänet synnytettyään? Nimenomaan oman äidin menetys, enemmän kuin mikään muu, teki hänen lapsuudestaan niukan ja hänen luonteestaan uppiniskaisen.

Samanlainen menetys vaikutti myös hänen avioliittoonsa. Isäni äiti kuoli hänkin synnytykseen, joten kumpikin joutui kohtaamaan sekä taloudellista että tunnetason puutetta varttuessaan Kaziban kylässä, joka on Bukavusta lounaaseen, plantaasien ja metsien halki kulkevan raskaan kävelymatkan päässä. Kummallakin oli hyvä syy iloita heille siunautuneista lapsista, mutta samalla he tiedostivat synnyttämiseen liittyvät vaarat.

Synnyttäjien kuolemien määristä tuon ajan Kongossa ei ole luotettavia tilastoja, sillä Belgian siirtomaavaltiaat eivät keränneet niistä tietoja. Ensimmäiset väestönlaskennat toteutettiin vuosina 1955–1957, ja niiden perusteella todettiin että suurin osa naisista eli alle 40-vuotiaaksi. Elinajanodote oli vaatimattomat 38 vuotta, ja synnytys oli merkittävä kuolinsyy.

Synnytys vailla lääketieteellistä hoivaa oli ja on miljoonille naisille edelleen yhdenlaista venäläistä rulettia. Äitini selvisi siitä kerrasta,

jolloin synnyin minä – ja vielä seitsemän kertaa myöhemminkin synnyttäessään pikkusiskoni ja -veljeni. Mutta minä itse olin vähällä menehtyä.

Joitakin päiviä syntymäni jälkeen itkuni muuttui ensin tavattoman kimeäksi ja vaimeni sitten. Iho kalpeni, minulle nousi kuume. Kun en suostunut imemään, oli selvää että olin vakavasti sairas. Äiti, joka toipui yhä synnytyksestä, tiedosti että hänen oli toimittava nopeasti ja yksin. Isän sai kiinni vain kirjeitse.

Hän kääri minut *pagneen*, värikkäästi kuvioituun kankaaseen jollaisia Kongon naiset kietoivat vaatteekseen, ja kiinnitti minut selkään niin että veltto ja kuumottava keskivartaloni oli tiukasti häntä vasten. Hän jätti kolme- ja seitsemänvuotiaat siskoni jälleen naapurien hoivaan ja lähti alas mäkeä. Päämääränä oli toinen niistä vain kahdesta paikasta, joista Bukavun mustat saattoivat tuolloin saada lääkkeitä, ja hän tiesi että sisään olisi vaikea päästä.

Kumpaakin paikkaa johtivat katoliset, joiden suhtautuminen kaltaisiimme protestanttiperheisiin oli jännitteistä. Katolinen kirkko oli yksi Belgian siirtomaajärjestelmän tukipylväistä, se sai valtionhallinnon ja yksityisyriyten ohella vapaasti ohjata, valvoa ja hyväksikäyttää suurta osaa maasta.

Katolisten ja protestanttien kärhämä alkoi jo eurooppalaisten ensimmäisen aallon yhteydessä 1870- ja 1880-luvuilla, silloin kun ”kilpailu Afrikasta” käynnistyi ja siirtomaavallat pyrkivät varmistamaan itselleen mahdollisimman paljon maata ja resursseja. Nuoret valkoiset kauppamiehet ja sotilaat lähtivät seikkailuun kuultuaan houkuttelevia tarinoita norsunluusta ja jalokivistä, kun taas Lontoon, Pariisin, Berliinin, Lissabonin ja Brysselin poliitikot juonittelivat, laativat suunnitelmia ja kävivät sotaa kukistaakseen kilpailijansa.

Samalla alkoi myös toinen, aivan yhtä merkityksellinen kamppailu, jonka kohteena olivat afrikkalaisten sielut. Siirtomaakauppiaiden, asemiesten ja orjakauppiaiden perässä tulivat ensimmäiset papit ja pastorit, joiden tähtäimessä olivat hengelliset valloitukset – joskin osa heistä kiinnostui myös Kongon rikkauksista. Englannin protestantit saapuivat lähetykseura Livingstone Inland Missionin

muodossa vuonna 1878, ja kaksi vuotta myöhemmin perässä tuli baptisteja ja metodisteja Ruotsista ja Yhdysvalloista. Vuodesta 1880 maassa toimi kaksi Ranskasta tullutta roomalaiskatolista järjestöä, toisena niistä Valkoiset isät.¹

Maa oli suuri ja kongolaiset pääasiassa vihamielisiä, joten valtavalle ja kartoittamattomalle alueelle saapuva saarnaaja tiedosti kyllä vaarat. Uskonnollisilla järjestöillä ei alkuun ollut tarvetta kilpailuun, kaikki kun olivat samalla ”sivistämisen” asialla. 1880-luvun puolivälissä tilanne kuitenkin muuttui.

Maailman mahtitekijät tunnustivat, että alkuun Kongon vapaavaltioksi kutsuttua aluetta johtaisi Belgian kuningas Leopold II. Hän halusi epätoivoisesti osoittaa hallitsevansa uutta siirtomaata, johon hän oli todellisuudessa perustanut vain joukon Kongojoen varrella sijaitsevia kauppaa-asemia – joten vuonna 1886 hän kääntyi paavi Leo XIII:n puoleen.

Paavi ilmoitti, että vastedes Kongon käännättämisestä vastaisivat Belgian katoliset. Katolisesta uskosta tuli siirtomaavallan työkalu, ja protestantit huomasivat päätyvänsä marginaaliin. Skisma jakoi sekä valkoiset siirtomaaisännät että kongolaisen yhteiskunnan, kun koko ajan suurempi osa väestöstä kääntyi uuteen uskoon.

Syvästi ahdistunut, sairasta lasta selässään kantava ja kiireistä apua kaipaava äitini astui keskelle lahkojen välistä mittelöä lähes tyessään terveysasemaa, vaatimatonta kaksikerroksista rakennusta, josta sai perusterveyspalveluja kuten rokotuksia, sidetarpeita ja anti-biootteja. Minun henkeni pelastamiseen tarvittiin näistä viimeistä.

Paikkaa pitivät belgialaiset nunnat, joilta äiti pyysi apua. Taukoamattoman nyyhkytyksensä lomassa hän kääri kankaan auki ja näytti minua. Tuossa vaiheessa minulla oli jo hengitysvaikeuksia. Hän pyysi nunnia koskettamaan nihkeää ihoani ja katsomaan keltaisia silmiäni.

Sisaret eivät minusta kiinnostuneet vaan kehottivat äitiä poistumaan. He ilmoittivat, että terveysasema oli ainoastaan katolisille. Kristinuskolla oli Kongossa tuolloin noin 75 vuoden historia, mutta jako oli jo muodostunut niin ylittämättömäksi, että pelkästään se saattoi ratkaista kysymyksen elämästä ja kuolemasta. Äiti aneli apua turhaan.

RAUHANNOBELISTIN VIISAS JA PYSÄYTTÄVÄ ELÄMÄKERTA

Miksi sodissa raiskattuja naisia ei muisteta niin kuin sotilaita?
Miksi heidän auttamistaan jopa vastustetaan? Kuinka Belgian
Kongossa syntyneestä pojasta tuli feministi?

Naisten voima kertoo naisista väkivallan ja traumojen keskellä. Denis Mukwege on tehnyt elämäntyönsä lääkärinä ja haavoitettujen naisten auttajana. Hän kertoo kirjassaan myös oman elämänsä dramaattisista käännteistä.

Korruptio, väkivalta ja raiskaus ovat aseita sotaa käyvissä maissa, mutta globaali yhteisö katsoo helposti toisaalle. Mukwege ei peittele ongelmia mutta valaa toivoa. Hän rohkaisee myös miehiä osallistumaan taisteluun seksuaalista väkivaltaa vastaan.

Kirja kertoo raiskausten uhreista syvän arvostavasti, poikkeuksellista inhimillisyyttä huokuen. Järkyttävä aihe kääntyy unohtumattomaksi lukuelämykseksi.

